

УДК 346.12:339.565]:656

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v051.2023.8>

Феделеш Еміль Михайлович,

кандидат юридичних наук, докторант

Інституту економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова

Національної академії наук України

ORCID ID: 0009-0003-8612-840X

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ ЗІ СКЛАДСЬКОГО ЗБЕРІГАННЯ ТА СУПУТНІХ ПОСЛУГ ЗА УЧАСТЮ ЛОГІСТИЧНИХ ОПЕРАТОРІВ

Постановка проблеми. Сучасний ринок логістичних послуг включає в себе не лише безпосереднє транспортування вантажу, а й митне оформлення вантажів та його зберігання. Найбільші суб'єкти господарювання в сфері логістики – логістичні оператори – розвивають не лише напрями перевезень по території України та за її межами, не лише утворюють митно-брокерські відділи та департаменти, а й займаються організацією складських комплексів, які забезпечують транспортне оброблення вантажів та їх безпосереднє зберігання.

В процесі господарської діяльності логістичний оператор укладає договори, які спрямовані на регулювання відносин, що виникають у процесі надання послуг. Договір про надання складських послуг не є виключенням. Сфері надання складських послуг за участю логістичного оператора притаманні певні особливості, а тому логічно, що й договір, укладений за участю логістичного оператора матиме свої особливості.

Аналіз досліджень та публікацій. Найбільш комплексними дослідженнями проблематики договорів зберігання є дисертаційні дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Демчука А.М. «Договір зберігання на товарному складі (складського зберігання)» та дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Е. М. Грамацького «Договір зберігання у цивільному праві». Окремі аспекти відносин зберігання серед вчених-цивілістів аналізували також О. В. Дзера, А. Р. Домбругова, О. С. Яворська. Серед вчених-господарників питання договору зберігання

досліджувалось Паракудою І.В. Водночас, істотні умови договору про надання послуг зі складського зберігання за участю логістичного оператора, як специфічного суб'єкта господарювання не було предметом дослідження.

Метою статті є господарсько-правове дослідження особливостей договорів про надання послуг зі складського зберігання та супутніх послуг за участю логістичних операторів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток аутсорсингу в логістичній сфері призвів до розширення сфери господарської діяльності логістичного оператора.

Логістичний оператор, будучи специфічним суб'єктом господарювання, який поєднує в собі як посередника, так і безпосереднього надавача послуг, поступово еволюціонував та опановував нові види послуг, що притаманні логістичній сфері та можуть бути надані замовнику.

Можливість доставити товар з будь-якої точки світу до місця вивантаження разом з можливістю провести митне оформлення товарів та підготувати такий товар до випуску у вільний обіг – це сфери діяльності логістичного оператора, які прямо пов'язані з традиційним поняттям логістики.

Однак, складська або ж контрактна логістика, як різновид послуг, які надаються логістичними операторами є невід'ємною частиною прибуткової господарської діяльності.

Варто зауважити, що делегування супроводу товару на різних етапах його транспортування та транспортного оброблення одному суб'єкту господарювання – логістичному операторові забезпе-

чує переваги від такої співпраці усім учасникам відносин.

Дослідження питання істотних умов договору надання послуг зі складського зберігання та супутніх послуг за участю такого суб'єкта господарювання як логістичний оператор слід розпочати з визначення змісту договору.

Чинним законодавством визначення договору зберігання, у тому числі складського, закріплено у Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України та Законі України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва».

Так, статтею 936 Глави 66 «Зберігання» Цивільного кодексу України визначено, що за договором зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її поклажодавцеві у схоронності [1].

Статтею ж 957 Цивільного кодексу України окремо виділено такий різновид договорів зберігання як договір складського зберігання, за яким товарний склад зобов'язується за плату зберігати товар, переданий йому поклажодавцем, і повернути цей товар у схоронності [1].

Господарський кодекс України не дає окремого визначення договору складського зберігання, а містить згадку у ч.3 ст. 294 про те, що зберігання у товарному складі здійснюється за договором складського зберігання, а регулювання відносин пов'язаних з договором складського зберігання здійснюється відповідно до положень Цивільного кодексу України.

Схоже визначення договору міститься у статті 10 Закону України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва», відповідно до якого, за договором складського зберігання сертифікований склад зобов'язується за плату зберігати товар, переданий йому поклажодавцем, і повернути цей товар у схоронності.

Отже, з наведеного вище, можна зробити висновок, що за договором складського зберігання, одна сторона отримує на зберігання товар, зобов'язується за плату зберігати такий товар та повернути товар власнику.

Особливістю наведених вище визначень договору зберігання є фокус законодавця на суб'єкті господарювання – товарному складі.

Так, чинне законодавство визначає товарний склад як організацію, що зберігає товар та надає послуги, пов'язані зі зберіганням, на засадах підприємницької діяльності [1; 2; 3].

На думку автора, поняття товарного складу як учасника правовідносин, що виникають за наслідками укладення договорів зберігання, є застарілим та не відповідає сьогоденню, а тому таке поняття доцільно замінити на поняття «складський зберігач».

Аналогічна ситуація існує й щодо складських свідоцтв, видача яких регламентована Законом України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва», та які були замінені такими документами як Акт приймання-передачі товарно-матеріальних цінностей та є достатніми документами для визначення власника товару в сфері контрактної логістики.

В контексті визначення змісту договору, суть якого полягає в зберіганні товару, слід звернути на положення пункту 14.1.32 Податкового кодексу України, яким розкривається поняття відповідального зберігання як господарської операції, що здійснюється платником податків і передбачає передачу згідно з договорами схову матеріальних цінностей на зберігання іншій фізичній чи юридичній особі без права використання у господарському обороті такої особи з подальшим поверненням таких матеріальних цінностей платнику податків без зміни якісних або кількісних характеристик [4].

Як вбачається з зазначеного вище, існуючі визначення договору зберігання є дещо застарілими та не відповідають як кон'юктурі ринку, так і реальному змісту договорів, що укладаються суб'єктами господарювання.

Пропонується надати визначення договору про надання складських та супутніх послуг через призму істотних умов такого договору, що притаманний господарській діяльності логістичних операторів.

Перш за все, зазначимо, що статтею 638 Цивільного кодексу України та статтею 180 Господарського кодексу України, чітко регламентовано, що істотними є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинна бути досягнута згода.

Зауважимо, що назва договору «про надання складських та супутніх послуг» спонукає до розуміння тієї обставини, що за договором однією стороною іншій надаватимуться певні послуги. Водночас, сучасні логістичні процеси, які, у переважній більшості, передаються на аутсорс, потребують значно більшого обсягу послуг, аніж просто «зберігання» чи вузького визначення «послуг, пов'язаних зі зберіганням».

Так, очевидно, що основною складською послугою є зберігання, тобто послуга, яка полягає у забезпеченні наявності відповідного складського приміщення, характеристики якого дозволяють розміщувати товар, створення умов для його належного знаходження у такому приміщенні та вжиття заходів для збереження якісних, кількісних та вартісних показників.

Як випливає із зазначеного вище, для надання послуги зі зберігання необхідною умовою є наявність складського приміщення у власності або в оренді у надавача послуг, підготовка його до зберігання певного виду товарів та забезпечення оптимальних умов зберігання. До прикладу, процес розвитку ринку професійних логістичних операторів та вимоги досвідчених замовників послуг призвели до виникнення категоризації складських приміщень, зокрема, складські приміщення класу «А», «В» та «С», умови зберігання в яких відрізняються за певним набором критеріїв. Питання категоризації складських приміщень є досить широким та потребує окремого дослідження, а тому в контексті даного дослідження автор зупиниться лише на згадці про наявність такої категоризації.

Важливим є те, що складські приміщення або ж навіть складські комплекси будуються суб'єктами господарювання з двома цілями: передачі в оренду або під розвиток логістичного бізнесу. Більш поширеним явищем є будівництво з метою подальшої передачі в оренду та суборенду.

Відтак, надання послуг зі зберігання нерідко включає питання оплати оренди такого приміщення та зумовлює формування ціни не лише виходячи з вартості товару переданого на зберігання, обсягів такого товару та відповідно площі, яку такий товар зберігає, а й з вартості покриття витрат на оренду складського приміщення та відшкодування вартості витрат на комунальні послуги.

Отже, за договором надання складських та супутніх послуг, складська послуга зі зберігання товару включатиме не лише саму послугу з фізичного зберігання, а послугу із забезпечення складського приміщення для зберігання. Виключенням з зазначеного може бути надання складських та супутніх послуг на потужностях замовника, що виключає включення до вартості послуги суми грошових коштів для покриття витрат з орендних та пов'язаних з орендою платежів.

Супутніми послугами в сфері надання послуг зі складського зберігання є послуги спрямовані

на маніпуляції товарами (вантажем), що передається на зберігання. За процесом, який відбувається з товаром, переданим на зберігання такі послуги можна умовно поділити на наступні групи:

– транспортне оброблення вантажів, тобто послуги з розвантаження та завантаження товарів, які є початковим та кінцевим етапом перебування товарів на території складського приміщення;

– оброблення вантажів на складі – це послуги, які надаються логістичним (складським) оператором безпосередньо на складі: перевірка комплектності переданих товарів, сканування одиниць товарів (палета, короб, тощо), ручне або механічне переміщення товарів по території складу, штрихкування товарів, стікерування товарів, перепакування товару, комплектація замовлень, індивідуальна відправка сформованих замовлень, комплектація товару у партії для відвантаження та інші послуги, які відносяться до операційної діяльності складського оператора.

Відтак, однією з істотних умов договору про надання складських та супутніх послуг є наявність чіткого переліку надаваних послуг.

Договір про надання складських та супутніх послуг, за своїм змістом, є сучаснішою версією договору зберігання та носить оплатний характер. Оплатний характер договору про надання складських та супутніх послуг є логічним та цілком обґрунтованим, адже будь-яка господарська діяльність спрямована на одержання прибутку.

Варто зауважити, що оплатний характер договору про надання складських та супутніх послуг має свої особливості. На відміну від традиційного визначення ціни як істотної умови договору, при формуванні вартості надання тих чи інших послуг в логістичній сфері використовується поняття тарифу, а загальна вартість договору складається з суми грошових коштів, яка сплачується замовником на користь логістичного оператора протягом строку дії договору.

Логістичний оператор надає замовнику послуг сформовану тарифну сітку вартості послуг, де вартість послуги визначається за одиницю послуги. Такий метод формування ціни на складські та супутні послуги став загальноприйнятим для сфери складської (контрактної) логістики, адже є зручним, як для логістичного оператора, так і для замовника послуг.

До прикладу, тариф на надання складської послуги відповідального зберігання однієї палети товару включає в себе такі складові як вартість оренди квадратного метру приміщення, вартість

відшкодування комунальних послуг з розрахунку на один метр квадратний приміщення, адміністративні витрати, тощо. Супутні ж послуги прийнято тарифікувати за одиницю послуги, а саме: ручне переміщення одного коробу або механічне переміщення однієї палети, вивантаження чи навантаження палети, стікерування однієї одиниці товару і таке інше.

Відтак, ще однією істотною умовою договору є ціна послуг, виражена у тарифах за одиницю послуги.

Ще однією істотною умовою договору про надання складських та супутніх послуг є обсяг відповідальності, який повинен бути чітко окресленим та зафіксованим.

За загальним правилом, надавач послуги з відповідального зберігання несе повну матеріальну відповідальність за втрату чи нестачу товарів, переданих на зберігання[1].

Обсяг відповідальності логістичного оператора за договором про надання складських та супутніх послуг не є відмінним від відповідальності зберігача товару за договором зберігання, за виключенням опосередкованої відповідальності, до якої логістичного оператора може бути притягнуто під час виконання ним інших функцій. Розглянемо таку ситуацію на прикладі.

Логістичний оператор завжди націлений на роботу з великими клієнтами, які мають значний запит на різні логістичні сервіси. Найбільш дохідним клієнтом для логістичного оператора є клієнт, який замовляє логістичні послуги у комплексі, тобто укладаються договір про надання складських та супутніх послуг, договір перевезень по території України та міжнародних перевезень, договір транспортно-експедиційного обслуговування про надання митно-брокерських послуг, тощо. Комбінація договорів залежить від спрямування господарської діяльності клієнта.

У випадку одночасного укладення договорів різного характеру логістичний оператор оцінює обсяг своєї відповідальності, адже межі такої відповідальності будуть різними. Так, логістичний оператор як митний брокер не нестиме відповідальності за втрату товару, але у той самий час той самий логістичний оператор, як перевізник нестиме повну відповідальність. Аналогічна ситуація стосується й договору про надання складських та супутніх послуг та договору перевезення, де логістичний оператор нестиме повну матеріальну відповідальність як у випадку надання складських послуг, так і у випадку здійснення перевезення товару.

Проте, якщо логістичний оператор не надає послуги перевезення, а відтак не здійснює доставку чи забір вантажу зі складу, де товар зберігається, то чітке окреслення умов та обсягів відповідальності за товар є вкрай важливим та відображається у договорі якомога чіткіше для забезпечення логістичного оператора-зберігача товару від відповідальності за товар, який був втрачений перевізником чи переданий останнім у неналежному стані через неправильне транспортування.

Істотною умовою договору про надання складських та супутніх послуг є проведення інвентаризації товару, який передано логістичному оператору. Порядок та частота проведення інвентаризації за договором може бути різною та залежить від обсягів товарів, їх асортименту та активності товарообороту, що відбувається протягом дії договору. Інвентаризація є важливим інструментом, який дає змогу забезпечити логістичного оператора від необґрунтованих претензій з боку замовника та гарантує можливість спрогнозувати остаточну прибутковість проекту та діяльності логістичного оператора.

Щодо віднесення прав та обов'язків сторін до істотних умов договору, то зазначимо, що жодний договір не може бути укладений без визначення прав та обов'язків сторін. Проте, обсяг прав та обов'язків нерозривно пов'язаний з переліком послуг, що надаються за договором, а тому однозначно віднести наявність прав та обов'язків сторін до істотних умов договору не вбачається за можливе.

Висновки. За результатами проведеного дослідження, автором визначено істотні умови договору про надання складських та супутніх послуг за участю логістичного оператора. До таких істотних умов належать: закріплення у договорі чіткого переліку послуг, визначення ціни конкретної послуги у вартості за одиницю послуги, межі відповідальності та порядок проведення інвентаризації. За наслідком аналізу наведених істотних умов автор пропонує наступне визначення предмету договору: за договором про надання складських та супутніх послуг, одна сторона, логістичний оператор, зобов'язується за плату надавати послуги зі зберігання та оброблення товарів (вантаж) іншої сторони, замовнику, з забезпеченням схоронності, якісних та кількісних характеристик товару протягом усього строку дії, та повернути товар замовнику у кількості, визначеній проведеною інвентаризацією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «ЗаконодавствоУкраїни»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n4306> (дата звернення 26.12.2023).
2. Господарський кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «ЗаконодавствоУкраїни»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1309> (дата звернення 26.12.2023)
3. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва : Закон від 23.12.2004 № 2286-IV // База даних «ЗаконодавствоУкраїни»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2286-15#Text> (дата звернення 26.12.2023)
4. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. // База даних «ЗаконодавствоУкраїни»/ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 26.12.2023).
5. Демчук А. М. Істотні умови договору зберігання на товарному складі / А. М. Демчук // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія: Право. – 2013. – Ч. 1, т. 1, вип. 21. – С. 207-211.
6. Паракуда І.В. Господарський договір складського зберігання / І.В. Паракуда // Вісник господарського судочинства. – 2015. – № 1. – С. 181-194.

Феделеш Еміль Михайлович**Істотні умови договору про надання послуг зі складського зберігання та супутніх послуг за участю логістичних операторів**

У статті розглядається розвиток господарської діяльності логістичного оператора та значення складської (контрактної) логістики серед видів послуг, що надаються логістичними операторами. Автором досліджено визначення змісту договору зберігання за чинним законодавством. Особливу увагу регулювання відносин зберігання за участю товарного складу як суб'єкта господарювання та складським документам, що повинні видаватися відповідно до чинного законодавства. Аналіз зазначених положень однозначно вказує на застарілість цих понять та неефективність їх використання в процесі господарської діяльності. Визначення істотних умов договору про надання складських та супутніх послуг можливе лише за умови застосування теоретичних засад, закріплених у положеннях законодавства до практичної господарської діяльності.

Автором зазначається, що складовою послуги зберігання є можливість забезпечити замовника послуг складським приміщенням, яке орендується або перебуває у власності. Супутніми ж послугами є послуги спрямовані на оброблення товарів (вантажу) переданого на зберігання. Автором пропонується розрізняти транспортне оброблення вантажів та оброблення вантажів, які знаходяться в складському приміщенні. Відтак, закріплення чіткого переліку послуг є основоположною істотною умовою договору.

Оплатний характер договору призводить до потреби формувати ціну такого договору, проте виходячи з різноманітності послуг, то в контексті ціни договору доцільно говорити про тарифікацію послуг за одиницю.

Другою істотною умовою договору є ціна послуг, виражена у тарифах за одиницю послуги. Надання послуг зберігання та пов'язаних з таким зберіганням супутніх послуг, тобто послуг, спрямованих на маніпуляції з товаром, вимагає окреслення меж відповідальності логістичного оператора.

Межі відповідальності логістичного оператора під час надання ним комплексу послуг, що включають перевезення вантажу, який зберігається та виключно складських послуг є різним та потребує конкретизації у договорі про надання послуг, що виділяє положення про відповідальність логістичного оператора у істотну умову договору.

Спеціальною істотною умовою договору про надання складських та супутніх послуг є положення про проведення інвентаризації, як запобіжника від спірних ситуацій та обмеження відповідальності логістичного оператора.

Ключові слова: логістичний оператор, зберігач, господарські правовідносини, істотні умови договору, складське господарство, відповідальне зберігання, матеріальна відповідальність, інвентаризація.

Fedelesh Emil**Essential Terms of the Agreement for Provision of the Warehousing and Related Services Involving Logistics Operators**

The article examines the development of economic activity of a logistics operator and the importance of warehouse (contract) logistics among the types of services provided by logistics operators. The author examines the definition of the content of a storage contract under the current legislation. Special attention is paid to the regulation of storage relations involving a warehouse as a business entity and to the warehouse documents which should be issued in accordance with the current legislation. The analysis of these provisions clearly indicates that these concepts are outdated and inefficiently used in the course of business activities. The essential terms of an agreement for provision of warehousing and related services can be determined only if the theoretical principles enshrined in the provisions of legislation are applied to practical economic activities.

The author notes that a component of the storage service is the ability to provide the customer with a leased or owned storage facility. Related services are services aimed at handling goods (cargo) transferred for storage. The author proposes to distinguish between transport handling of goods and handling of goods stored in a warehouse. Therefore, the establishment of a clear list of services is a fundamental essential condition of the contract.

The paid nature of the contract leads to the need to form the price of such a contract, but based on the variety of services, it is advisable to talk about the tariffication of services per unit in the context of the contract price. The

second essential term of the contract is the price of services expressed in tariffs per unit of service. The provision of storage services and related services, i.e. services aimed at manipulating goods, requires defining the limits of the logistics operator's liability.

The limits of the logistics operator's liability when it provides a range of services, including transportation of stored cargo and exclusively storage services are different and require specification in the service agreement, which makes the provision on the logistics operator's liability an essential term of the agreement.

A special essential term of a contract for the provision of warehousing and related services is the provision on inventory as a safeguard against disputes and limitation of the logistics operator's liability.

Key words: logistics operator, warehouse operator, commercial legal relations, essential terms of the contract, warehousing, custody, liability, inventory.